

Dr hab. inż. Dorota Dobrowolska
Zakład Ekologii Lasu
Instytut Badawczy Leśnictwa
Sękocin Stary
Ul. Braci Leśnej 3
05-090 Raszym

Recenzja

rozprawy doktorskiej p.t. „Studium porównawcze wartości wybranych parków wiejskich powiatu świdnickiego” autorstwa mgr inż. Zdzisława Kaczmarskiego

Praca doktorska Pana mgr inż. Zdzisława Kaczmarskiego dotyczy tematyki związanej z gospodarką przestrzenną na terenach cennych przyrodniczo. Ostatnia dekada ubiegłego wieku charakteryzowała się wielkim wysiłkiem rządów i społeczeństwa w celu ratowania zasobów przyrodniczych planety. Jednym z najważniejszych dokumentów była podpisana przez sygnatariuszy Konwencja o różnorodności biologicznej ratyfikowana przez Polskę w 1996 r. Konwencja odnosi się do zachowania różnorodności nie tylko na obszarach chronionych, ale też na terenach użytkowanych gospodarczo.

Obiektem badań były dwa parki wiejskie położone na terenie województwa lubelskiego. Parki wiejskie, będąc nieodłącznym elementem przestrzeni, pełnią różne funkcje w krajobrazie. Dlatego też istnieje wielka potrzeba waloryzacji nie tylko parku, ale także krajobrazu. W Polsce od lat podejmowane są próby waloryzacji krajobrazu wiejskiego. Najważniejszym elementem parku są drzewa. Podjęto zatem próbę oceny wartości drzew jako podstawę waloryzacji parku.

Praca ma typową strukturę rozprawy doktorskiej. Dysertacja liczy 133 strony. Składa się z 9 rozdziałów: Wstęp, Cel i zakres badań, Przegląd literatury, Charakterystyka i historia obiektów badań, Wyniki, Dyskusja, Podsumowanie, Literatura. We wstępie Doktorant kładzie nacisk na potrzebę opracowania metodyki oceny wartości parków. Metody wyceny terenów zieleni wykorzystywane do określania wartości parków są niedoskonałe. Dlatego też celem pracy było nie tylko przedstawienie zmian, które zaszły w zabytkowych parkach usytuowanych w powiecie świdnickim, ale także opracowanie nowej metody oceny wartości parków. Autor postawił 4 hipotezy robocze. Czy postawienie takich hipotez jest właściwe? Wydaje mi się, że niektóre z nich są zbyt oczywiste, jak na przykład hipoteza 1. Na pewno można dokonać porównania walorów dendrologicznych na podstawie wyników inwentaryzacji z lat poprzednich (hipoteza 1). Intensywność prac rewaloryzacyjnych przyczyni się do zmian w parkach (hipoteza 2). Doktorant postanowił dokonać analizy drzewostanów badanych parków. Czy faktycznie zbiór drzew w parku jest drzewostanem? W dalszej części pracy nie pojawiły się analizy struktury drzew w parku. Dlatego też stwierdzenie, że badano drzewostany w parku jest zdecydowanie na wyrost.

W celu przeprowadzenia waloryzacji dendrologicznej parków wykorzystano metodę Rokoszy (1982). Przeprowadzono szczegółową inwentaryzację drzew z uwzględnieniem gatunku, zdrowotności, dojrzałości, pierśnicy, średnicy korony każdego drzewa w parku. Szkoda, że nie przeprowadzono badań grup drzew. Nie przekonuje mnie stwierdzenie, że

niemożliwe było przypisanie poszczególnym drzewom rosnącym w grupie współczynników koniecznych do obliczenia ich rzeczywistej wartości dendrologicznej. Na podstawie pomiarów określono potencjalną wartość dendrologiczną poszczególnych drzew, rzeczywistą wartość dendrologiczną drzew oraz wartość dendrologiczną parku. Kolejnym etapem badań było określenie waloryzacji krajobrazowej parków metodą piękna scenerii. Nie rozumiem dlaczego doktorant przyjął taką samą liczbę podobszarów, mimo że ich liczba była uzależniona od stopnia różnorodności krajobrazowej parku. Czy to oznacza, że różnorodność obu parków była taka sama? Ponadto nie określono na jakiej podstawie dokonano oceny różnorodności krajobrazowej parku.

Znaczna część metodyki badań znalazła się w rozdziale „Przeгляд literatury”. Wydaje się, że powinna być ona przeniesiona do poprzedniego rozdziału.

W rozdziale 4 Doktorant szczegółowo opisał metodę Rokoszy (1982) oraz metodę piękna scenerii, o czym wspomniano powyżej. Ponadto w interesujący sposób przedstawił informacje dotyczące pojęcia parku wiejskiego, założeń pałacowo-parkowych, znaczenia parków i ogrodów dla społeczeństwa, kultury i przyrody naszego kraju. Doktorant wspomniał o konieczności ochrony parków, które są przecież pamiątką wielu zdarzeń historycznych, a także naszym dziedzictwem narodowym. Tuż po II wojnie światowej parki uległy zniszczeniu, a nawet dewastacji. Obecnie wiele parków podlega ochronie. Zasady ochrony parków regulują ustawy: o ochronie przyrody (2004) oraz o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2003). Okazuje się, że wciąż nie ma danych o liczbie parków w naszym kraju. Autor przedstawił spisy parków i ogrodów z 2012 i 2011 roku. Szkoda, że nie był konsekwentny i nie przedstawił również spisu omawianych obiektów w latach wcześniejszych. Doktorant szczegółowo omówił liczebność i stan parków na terenie województwa lubelskiego.

Mgr inż. Zdzisław Kaczmarek uznał, że najważniejszym elementem parku są drzewa, które – bez wątpienia – mają ogromne znaczenie w krajobrazie. W kilku zdaniach opisał znaczenie i funkcje drzew w krajobrazie. Przedstawił też rolę parków miejskich i wiejskich oraz ich funkcje kulturalne, estetyczne, duchowe, naukowe, ekologiczne i inne. Jednym z najważniejszych aspektów ochrony parków jest ich wycena. Mgr inż. Zdzisław Kaczmarek omówił problemy dotyczące wartości użytkowej i poza użytkowej drzew. Zaprezentował metody wyceny dób nierynkowych. Jedną z nich jest metoda opisana przez Wosia (2010), który wyróżnił cztery sposoby podejścia do waloryzacji zasobów nierynkowych. Kolejną metodą określania wartości drzew jest metoda zaproponowana przez Budnicką Kosior (2010), która bazuje na przyjętej przez Doktoranta metodzie Rokoszy. Myślę, że opis tej metody jest zbyt szczegółowy w sytuacji, kiedy Autor z niej nie korzystał, a podał ją tylko jako jeden z przykładów wartościowania parków.

W rozdziale 5 Pan mgr Zdzisław Kaczmarek przedstawił historię dwóch badanych parków: zespołu pałacowo-parkowego w Gardzienicach i parku dworskiego w Gardzienicach Drugich. Charakterystyka obiektów badań jest bogato ilustrowana zdjęciami wykonanymi przez Doktoranta. Poza informacjami historycznymi zamieszczono także opis prac wykonanych na terenie parku w Gardzienicach. Niestety opis ten jest bardzo lakoniczny, a przecież jedna z hipotez zakłada, że wykonanie rewitalizacji ma wpływ na stan parku. Brakuje map parków z okresu przed rewitalizacją i po jej wykonaniu. Natomiast przy opisie parku w Gardzienicach Drugich nie podano jakie prace rewitalizacyjne wykonano. Wiadomo tylko, że w minionych latach wycinano drzewa, a dopiero obecny właściciel prowadzi prace rekonstrukcyjne dworu i rewaloryzację parku.

Rozdział 6 stanowi opis wyników badań. Zgodnie z metodyką badań Doktorant wykonał obliczenia potencjalnej wartości dendrologicznej drzew występujących w parkach w Borku i Gardzienicach. Określił osiem cech potencjalnej wartości gatunków drzew, a na ich podstawie przypisał liczbę punktów w danej klasie potencjalnej wartości drzew. Doktorant

porównał rzeczywistą wartość dendrologiczną drzew z 1996 r. z oceną tego parametru wykonaną w 2014 r. w parku Gardzienice. Pan mgr inż. Zdzisław Kaczmarski określił ubytek drzew jako wypadły. Czy nie była to właśnie rewitalizacja parku, czy też drzewa wypadły w sposób naturalny?

Doktorant obliczył wartość dendrologiczną parku w obu sezonach badawczych. Okazało się, że wartość dendrologiczna parku Gardzienice wzrosła z III do II klasy. Mgr inż. Zdzisław Kaczmarski dokonał także waloryzacji krajobrazowej parku w Gardzienicach. Wartość piękna scenerii określił dla 4 wyróżnionych podobszarów. Najwyżej i najniżej ocenione obszary pod względem piękna zilustrował fotografiami. Zabrakło opisu obiektów przedstawionych na ryc. 16 oraz szczegółowej charakterystyki wyróżnionych podobszarów.

Doktorant przeprowadził podobną ocenę wartości dendrologicznej parku dworskiego Borek. Pierwsza ocena była wykonana w 2000 r. a następnie powtórzona przez mgra Zdzisława Kaczmarskiego w 2014 r. Wartość dendrologiczna parku nie uległa zmianie po upływie 14 lat. Park dworski Borki znajdował się w II klasie dendrologicznej. Następnie określono wartość krajobrazową parku na podstawie czterech podobszarów. Brakuje odpowiedzi na pytanie na jakiej podstawie dokonano oceny różnorodności krajobrazowej podobszarów? Zamieszczone fotografie przedstawiają najwyżej i najniżej ocenione krajobrazy pod względem piękna scenerii.

W podrozdziale 6.3. Doktorant porównał oba parki w dwóch okresach badawczych. Porównał zmiany liczby drzew w klasach potencjalnej wartości dendrologicznej, struktury wiekowej, zdrowotności drzew, a także rzeczywistej wartości dendrologicznej drzew. Elementem końcowym wyników badań było określenie wartości współczynnika korelacji pomiędzy wartością piękna scenerii i wartością dendrologiczną podobszarów.

Interesującym rozdziałem pracy jest dyskusja wyników badań. Przeprowadzona waloryzacja parków Borek i Gardzienice wykazała, że charakteryzują się one taką samą wartością dendrologiczną i niewielką liczbą drzew wartościowych. Po wykonaniu dodatkowych prac rewaloryzacyjnych parki mają szansę znaleźć się w I klasie wartości dendrologicznej, szczególnie dotyczy to parku Borek. Zmiany udziału drzew w klasach potencjalnej wartości dendrologicznej, w strukturze wiekowej oraz zdrowotnościowej są wynikiem wykonanych zabiegów rewitalizacyjnych. Wyższą skuteczność prac pielęgnacyjnych stwierdził Doktorant w parku Gardzienice. Właściwie wykonana rewitalizacja ma wpływ na wartość dendrologiczną parku. Na podstawie waloryzacji dendrologicznej drzew można wnioskować o przyszłości parku. Natomiast waloryzacja estetyczna pozwala na wyodrębnienie fragmentów krajobrazów o unikatowych walorach w skali regionu czy kraju. Okazało się, że wyższe walory estetyczne charakteryzują obszary naznaczone działalnością człowieka: zespół pałacowy, ogród japoński czy też widok na pradolinę rzeki Giełczwi. Szkoda, że w opisie obiektów badań nie podano tych elementów, ale o tym pisałam już wcześniej. Doktorant uważa, że analiza korelacyjna pomiędzy wartościami estetycznymi podobszarów a ich wartością dendrologiczną nie wykazała zależności statystycznie istotnych. Nie zgadzam się z tym stwierdzeniem. Jeśli współczynnik korelacji Pearsona mieści się w przedziale 0,5-1,0, to korelacja jest silna. A tak było w przypadku parku Borek ($r=0,514$).

Największą wartością pracy jest propozycja nowego sposobu określania wartości parków. Doktorant zaproponował nowy wzór uwzględniający następujące elementy: wartość gruntu parku (zł), wartość budynków parku (zł), wartość drzew w parku (zł), współczynnik klasy wartości ekologicznej parku, współczynnik wartości estetycznej parku, współczynnik wartości zabytkowej parku, współczynnik powierzchni zbiorników wodnych. Najwyższą wartość posiadają parki cechujące się wysoką wartością gruntów, budynków i drzew, przynależnością drzew do I klasy wartości dendrologicznej, wysokim poziomem waloryzacji

estetycznej, naukowej, historycznej, obecnością zbiorników wodnych, których powierzchnia przekracza 5%.

Pracę kończy podsumowanie wyników badań. Doktorant przedstawił 4 wnioski, które są rzeczowe i wynikają z przeprowadzonych badań. Szkoda, że Doktorant nie ustosunkował się do wszystkich hipotez, które weryfikował w trakcie swoich badań. Literatura obejmuje 110 pozycji głównie polskich autorów, chociaż uwzględniono także prace anglojęzyczne.

Podsumowanie

Dysertacja została napisana poprawnym językiem, w zasadzie bez błędów. Powtórzono numer tabeli 39, co zachwiało dalszą numeracją tabel. Ponadto znaleziono drobne literówki. Praca doktorska wykonana została bardzo starannie i estetycznie.

Za twórczy wkład Autora należy uznać opracowanie metodyki określania wartości parków wiejskich. Niniejszą dysertację należy zaliczyć do niezbyt licznych w Polsce prac omawiających problemy wartościowania przyrody.

Ocena końcowa

Przedstawione w niniejszej opinii uwagi merytoryczne i redakcyjne nie umniejszają wartości pracy. Uwagi powinny być uwzględnione przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku. Pomimo pewnych uchybień związanych z brakiem analiz przestrzennych praca doktorska Pana mgr inż. Zdzisława Kaczmarka jest interesująca i wartościowa.

Na koniec stwierdzam, że recenzowana rozprawa zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodycznym, a także poprawności dyskusji i podsumowania wyników badań spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (DZ.U. Nr 65, poz. 595 ze zm. Dz. U. z 2005 r. nr 164, poz. 1365) i dlatego stawiam wniosek o dopuszczenie Pana mgr inż. Zdzisława Kaczmarka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dorota Dobrowolska